

Andrzej F. Dziuba

"Szukając prawdy o człowieku.
Antropologia teologiczna Kardynała
Stefana Wyszyńskiego", Jolanta
Ewartowska, Niepokalanów 2010 :
[recenzja]

Studia Prymasowskie 6, 388-391

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Z przywołanych łask wybrzmiewa niezwykle bogactwo Boga, który w swej miłości pamięta o nas pielgrzymujących na ziemi, ale nie ogólnie, lecz o każdym indywidualnie. Wielokrotnie uzewnętrznia się to przez udzielanie łask za wstawiennictwem sługi Bożego kard. Stefana Wyszyńskiego. „Niniejszy zbiór świadczy o tym, jak Bóg wysłuchując prośb wiernych, ukazywał i ukazuje świętość i wstawiennictwo Prymasa Tysiąclecia. Listy dziękczynne napływały i napływają zarówno z Polski, jak i z różnych stron świata” (s. 15).

Słusznie konstataje kard. Nycz: „Kardynał Wyszyński był nie tylko głosem i sumieniem narodu oraz Kościoła, ale także człowiekiem głębokiej wiary, ukazującym ludziom perspektywę nieba i nadzieję zwycięstwa nad złem, w tym – złem systemowym, zniewalającym wtedy narody” (s. 7).

Nadany tytuł omawianej publikacji wyzwala wiele myśli, refleksji. Oto łaski z nieba i znak Bożego zaufania dany i jednocześnie zadany człowiekowi.

bp Andrzej F. Dziuba

Jolanta Ewartowska, *Szukając prawdy o człowieku. Antropologia teologiczna Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Wydawnictwo Ojców Franciszkanów, Niepokalanów 2010, ss. 248.

Posługa chrześcijaństwa, a zwłaszcza Kościoła katolickiego w Polsce wobec człowieka ma szczególnie bogate odniesienia. Przecież chrześcijaństwo w znacznym stopniu ukształtowało zasadnicze zręby wizji osobowych i społecznych praw człowieka. Trudno wręcz wyobrazić sobie współczesną cywilizację bez orędzia Ewangelii, które pośrednio czy bezpośrednio wywarło wpływ na wiele osób oraz kształtujących się elementów czy zasad życia społecznego.

W Polsce, jak wskazano słusznie we wstępie: „W szeroki nurt zorientowanej antropologicznie aktywności Kościoła w dwudziestym wieku wpisane było zaangażowanie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, aktywnego uczestnika Soboru Watykańskiego II i osoby odpowiedzialnej za recepcję nauczania soborowego w Kościele w Polsce, w obronę praw ludzkiej osoby w państwie, którego polityka miała kurs jednoznacznie totalitarny. Problem człowieka, jego odniesienie do Boga i miejsca w świecie znalazł również wyraz w jego kaznodziejstwie i piśmiennictwie” (s. 14-15).

Autorka prezentowanej książki ma już liczne publikacje, m.in. na łamach cenionych periodyków: „Communio” i „Collectanea Theologica”. Oscylują one wokół problematyki antropologicznej, ale jednocześnie podejmują inne zagadnienia.

Całość książki otwiera dedykacja dla ks. prof. dr. hab. Lucjana Napoleona Baltera, wybitnego teologa i edytora (s. 5), spis treści (s. 7-9) i wykaz skrótów (s. 11-12).

Treściowo rozprawę rozpoczyna wstęp (s. 13-32). Następnie została ona podzielona na cztery rozdziały, a te z kolei na bardziej szczegółowe zbiory. Pozwala to na stosunkowo szczegółowe zorganizowanie prowadzonych analiz badawczych. Zaproponowane „kryterium podziału na rozdziały zostało wyznaczone doborem tematów przez Prymasa, jednak uwzględniono w obrębie rozdziałów także rozwój jego myśli teologicznej” (s. 193).

Pierwszy rozdział nosi tytuł: *Podłoże teologicznej antropologii Prymasa Stefana Wyszyńskiego* (s. 33-79). Ukazano w nim najpierw sytuację osoby ludzkiej w ostatnim wieku. To także pytania o diagnozy kryzysu duchowego czy stan antropologii filozoficznej. Drugim elementem treściowym jest wskazanie na alternatywę chrześcijańską wobec kryzysu człowieka. To pytania o humanizm, a więc i m.in. zaangażowanie Kościoła w ten nurt w XX wieku. Dobrze, że wskazano tutaj także na założenia humanizmu chrześcijańskiego.

Człowiek w relacji do świata i społeczności to tytuł kolejnego rozdziału (s. 81-123). To rodzi pytanie o pozycję osoby ludzkiej w świecie. Najpierw o świat materialny oraz człowieka jako byt pośredni. Z kolei wskazano na społeczny wymiar osoby ludzkiej, czyli na jej społeczne ukierunkowanie. Wyartykułowano interakcje między osobą a społecznością. Przy tej okazji jeszcze ukazano podstawowe elementy definicji osoby.

Natomiast *Obraz Boga w człowieku* kreśli rozdział trzeci (s. 125-161). Na czoło wysuwa się trynitarny wymiar obrazu Boga w człowieku. To aktualizacja idei Bożych w stworzeniu ludzi oraz bardziej wyraźne odwzorowanie Trójcy Świętej. Jakby kontynuacją jest chrystologiczny charakter obrazu człowieka. To oznacza człowieczeństwo odnowione w Chrystusie oraz przypomnienie, że Chrystus jest ontycznym wzorem człowieka.

Ostatni z rozdziałów podejmuje temat: *Moralno-społeczne implikacje teologicznego wizerunku człowieka* (s. 163-192). Wybrzmiewa tutaj mocno chrześcijański personalizm programów duszpasterskich. Wskazuje to na zastosowanie koncepcji osoby społecznej oraz aplikacje „zasady prymatu ducha” i teorii dwóch porządków. Szczególnie mocno ukazana jest chrystologiczna inspiracja programu odnowy moralnej. Praktycznie oznacza to zalecenie naśladowania Chrystusa. Zgodnie z nauczaniem Prymasa Tysiąclecia wskazano na maryjny charakter zaleceń moralnych. Nie pominięto chrystologicznego uzasadnienia humanizmu chrześcijańskiego.

Całość treściową książki zamyka schematyczne zakończenie (s. 193-199).

Zamieszczona z kolei bibliografia (s. 201-248) podzielona została na źródła, dokumenty Kościoła i opracowania oraz literaturę przedmiotu. Wśród źródeł wskazano na maszynopisy, listy pasterskie i publikacje społeczne prymasów Polski. To dość klarowny i jednoznaczny podział.

Książka prezentuje się jako rozprawa dyplomowa. Wyszła ona jako rozprawa doktorska, której promotorem był ks. prof. dr hab. Lucjan Napoleon Balter, wybitny teolog, zmarły nagle w 2010 roku. Można zatem stosunkowo łatwo dostrzec liczne elementy wskazujące na taki właśnie charakter książki. Widać także wielki szacunek Autorki dla promotora. Jego silna osobowość wycisnęła w sposób stosunkowo wyraźny swoje piętno metodologiczne i treściowe.

„Opracowanie myśli Prymasa Tysiąclecia przez Jolanę Ewartowską – pisze ks. prof. dr hab. Jerzy Lewandowski, kierownik Sekcji Teologii Dogmatycznej Wydziału Teologicznego UKSW – wpisuje się w istniejący już niemały nurt teologii antropologicznej, która przybliżyła postać Prymasa Wyszyńskiego nie tylko jako duszpasterza, ale i jako Myśliciela. Wychodzi ona naprzeciw wciąż aktualnym potrzebom popularyzacji myśli chrześcijańskiej, i to na wysokim poziomie. Ujęcie jest żywe, kompetentne, erudycyjne, szerokie i inspirujące” (okładka). To szczególnie ważna, a zarazem i twórcza opinia jednego z najwybitniejszych znawców życia i spuścizny kard. Wyszyńskiego.

Wielkim pytaniem bibliograficznym pozostaje wskazywanie na kazania i przemówienia autoryzowane (s. 11). Jakby automatycznie nasuwa się pytanie o teksty nieautoryzowane, które także się zachowały. Wydaje się, że powinny one być w końcu udostępnione, stanowią bowiem dobro całego Kościoła. Oczywiście, może z tym być związany dyskusyjny problem ich autoryzacji. W tym kontekście ważna jest uwaga z przypisów: „W jego wypowiedziach znajdują się świadectwa obróbki, jakiej były poddawane kazania i przemówienia przed publikacją” (s. 29).

Wydaje się niesłuszne stwarzanie wrażenia, jakoby prymas Wyszyński był autorem listów Episkopatu Polski (s. 28). Konkretnych zapewne tak, ale trzeba opierać się na faktach i źródłach, a więc czy faktycznie zachowały się określone teksty. Inną sprawą są wpływy oraz autorytet Prymasa w Konferencji Episkopatu Polski czy reperkusje jego nauczania.

W wykazie skrótów nie wskazano, że „Colloquium Salutis” już się nie ukazuje (s. 12). Miesięcznik „W drodze” wydawany jest w Poznaniu, a nie w Gdańsku (s. 12). Brak w wykazie i wyjaśnienia skrótów: „AB KUL”, „UKSW”, „AB UKSW”. W przypisie na str. 152 pominięto wyraz w tytule własnego artykułu.

Pytanie, dlaczego w bibliografii nie zastosowano skrótów wskazanych w wykazie. Błędne i nieściśle są opisy zbioru *Listy Pasterskie Prymasa Polski* (Paris 1975) (s. 226-227). Interesujące jest sięgnięcie do tak wielu tekstów prymasa Wyszyńskiego przechowywanych w Instytucie Prymasowskim. Natomiast szkoda, że

tylko wybiórczo potraktowano szczególnie liczne opracowania książkowe poświęcone Kardynałowi, a odnoszące się bezpośrednio do badanej problematyki.

Jak zauważono we wstępie: „Gromadzony starannie dorobek Księdza Kardynała Stefana Wyszyńskiego ma charakter zróżnicowany pod względem rodzaju wypowiedzi, tematyki, adresatów. Mimo to zachowane teksty dadzą się zgrupować w dwa duże bloki tematyczne. Pierwszą grupę stanowią wypowiedzi traktujące o kwestiach społecznych. (...) W skład drugiej grupy wchodzi natomiast teksty teologiczno-społeczne” (s. 26-27) Także godne podkreślenia jest sięgnięcie do tak wielu prac dyplomowych dostępnych tylko w maszynopisach.

Twórczo i starannie zostały przygotowane przypisy. Są one niejednokrotnie znakomitym uzupełnieniem zasadniczego toku badawczego i prowadzonych analiz. Przywołane oryginalne teksty kard. Wyszyńskiego dodają dodatkowego uwiarygodnienia i dzięki temu są bardziej dostępne. Niestety występują znaczące różnice odnośnie do opisu różnych pozycji w bibliografii i w przypisach, np. B. Przybylski, *Zagadnienia teologiczne...* (s. 66, 246).

Wydaje się, że Autorce udało się zrealizować szerokie, a zarazem ambitne zamierzenie badawcze: „Celem analizy dorobku Kardynała było wydobywanie z jego nauczania społecznego teologicznej nauki o człowieku, uchwycenie etapów ewolucji tej części jego nauczania oraz ustalenie funkcji antropologii teologiczno-dogmatycznej w nauczaniu pasterskim” (s. 193). Jest to bardzo ambitny plan, ale przystaje on twórczo do tak szerokich zainteresowań Prymasa Tysiąclecia, które Autorka ukazała w sposób interesujący.

Oto kolejne stadium w tematyce poświęconej kard. Stefanowi Wyszyńskiemu, Prymasowi Polski. Tym razem dotyka ono antropologii teologicznej, a zatem daje pewne bardziej fundamentalne podstawy, a zarazem i perspektywy. Dotykanie człowieka zawsze pozostanie szczególnie wrażliwym tematem, nawet gdy jest on teoretycznie negowany w osobowych postawach, najczęściej z motywów ideologicznych czy moralnych. Można sądzić, że książka ta będzie w tej fundamentalnej refleksji pewną pomocą.

bp Andrzej F. Dziuba

Ks. Jerzy Swędrowski, *Główne wątki teologiczne w kaznodziejstwie prymasa Stanisława Karnkowskiego oraz ich implikacje pastoralne*, Warszawa 2005, ss. 171.

Wśród zadań szeroko rozumianej posługi ewangelizacyjnej Kościoła stają trzy wielkie podstawowe dzieła: głoszenie słowa, sprawowanie kultu i czynienie dzieł *caritas*. W nich, wzajemnie powiązanych ze sobą, cały Lud Boży Nowego